

УДК 351.86:004.9(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-3401.2023.1.23>

О. В. Кравцов

кандидат хімічних наук,
доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування
Національного технічного університету
«Дніпровська політехніка»
ORCID ID: 0000-0002-8027-1796

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ МОДЕЛІ ДЕРЖАВОТВОРЧИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ НА ОСНОВІ ПРОБЛЕМНОГО ПІДХОДУ: ФЕНОМЕН ЦИФРОВОЇ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ ДЕРЖАВНИХ СТРУКТУР

У статті розглядається концептуалізація національної моделі державотворчих процесів в Україні на основі проблемного підходу. Дослідження акцентує увагу на ключових викликах і суперечностях, що виникають під час формування сучасної української державності. Проведено аналіз історичних, соціокультурних, політичних та економічних чинників, які впливають на процеси державотворення. Особливу увагу приділено проблемно-аналітичному підходу як інструменту для систематизації існуючих викликів і пошуку оптимальних шляхів їх подолання.

Метою дослідження є розробка цілісної концепції формування національної моделі державотворення в Україні на основі проблемного підходу, що передбачає виявлення, систематизацію та пошук шляхів вирішення ключових проблем державного будівництва. Методологічною основою дослідження слугує міждисциплінарний підхід, що поєднує методи політології, державного управління, конституційного права та соціології.

Встановлено, що багатогранність державотворчих процесів в Україні, зумовлена як історично складеним геополітичним становищем, так і внутрішніми соціально-політичними суперечностями, потребує формування цілісної та адаптивної моделі, здатної забезпечити стале функціонування держави. Використання проблемного підходу дозволяє побачити не лише конкретні недоліки, але й виявити системні конфлікти, що виникають у взаємодії управлінської, правової, економічної та гуманітарної складових державного управління. Така модель базується на досвіді реформування ключових державних інститутів України у пострадянський період, успішному міжнародному досвіді та врахуванні унікальних національних обставин. У статті проаналізовано основні ризики, такі як недосконалість нормативно-правової бази, слабка інституційна спроможність, регіональні диспропорції та соціальні конфлікти. Доведено необхідність формування такої моделі, яка б відповідала як поточним викликам, так і загальносвітовим тенденціям демократичного розвитку та інтеграції в європейську спільноту.

Окрему увагу приділено питанням національного суверенітету, громадянської ідентичності та підвищення рівня довіри між державою і суспільством. Запропоновані рекомендації щодо адаптації існуючих державотворчих механізмів, спрямовані на забезпечення ефективного функціонування держави в умовах глобальної турбулентності та внутрішньополітичних змін.

Ключові слова: державотворення, національна модель, проблемний підхід, інституціоналізація, політична трансформація, демократизація, національна безпека, публічне управління.

Постановка проблеми. Державотворчі процеси в Україні перебувають під значним впливом як внутрішніх, так і зовнішніх викликів, що особливо посилюється в умовах правового режиму воєнного стану. Актуальність формування національної моделі державотворення зростає

в умовах, коли держава вимушена одночасно вирішувати завдання захисту суверенітету, територіальної цілісності та забезпечення ефективного функціонування політичних, правових і соціальних інститутів. В умова існування сучасної Української держави виникає нагальна

потреба у переосмисленні національних державотворчих процесів у поєднанні з впровадженням засад стійкості та адаптивності до військових і гібридних загроз.

Запровадження правового режиму воєнного стану в Україні створює не лише нові виклики, але й умови для трансформації існуючих державних механізмів. Особливість цього режиму полягає у тимчасовій концентрації влади, обмеженні деяких прав і свобод та необхідності швидкого ухвалення рішень у надзвичайних ситуаціях. Проте, разом із цим, воєнний стан також загострює низку системних проблем, таких як інституційна слабкість, недостатня координація між владними структурами, вразливість правової системи до гібридної агресії та кібератак, а також відсутність стратегії інтеграції у цифрове суспільство в умовах бойових дій.

У контексті правового режиму воєнного стану важливим методологічним інструментом стає проблемний підхід до концептуалізації державотворчих процесів. Цей підхід дозволяє ідентифікувати критичні точки взаємодії державної влади, суспільства і правової системи з метою формування стійкої та ефективної національної моделі, здатної витримувати тиск як воєнних, так і післявоєнних викликів. Зокрема, важливим є аналіз того, як умови воєнного стану змінюють функції державності, механізми ухвалення рішень, управління ресурсами та забезпечення населення базовими послугами.

До ключових проблем належать: по-перше, узгодження обмежень прав громадян із захистом демократичних принципів в умовах воєнного стану; пошук рівноваги між централізацією влади для оперативного управління і децентралізацією, яка є важливою складовою демократичного самоврядування; адаптація системи правового регулювання до викликів цифровізації, зокрема в умовах інформаційної війни, кібератак і пропаганди; забезпечення та збереження суспільної довіри до державних інститутів в умовах зниження прозорості державного управління через в умовах воєнного стану. Такі проблемні поля детермінують сутність сучасного публічного управління.

Актуалізується доцільність концептуалізації національної моделі державотворення України, що ґрунтується на принципах стійкості, верховенства права, діджиталізації та демократичних цінностях. Ця модель має враховувати особливі виклики, що виникають у періоди правового режиму воєнного стану, і водночас забезпе-

чувати фундамент для довгострокового розвитку держави в умовах післявоєнної віднови та інтеграції у глобальне цифрове суспільство. Формулювання такої моделі вимагає розробки адаптованих теоретико-методологічних підходів, здатних врахувати одночасний вплив воєнних, інформаційних, правових та соціально-економічних чинників.

Теоретико-методологічні аспекти державотворення в умовах воєнного стану та цифрової трансформації досліджуються у працях провідних українських науковців, що досліджували фундаментальні засади забезпечення національної стійкості, та питання національної безпеки в умовах гібридних загроз. Значний внесок у розуміння специфіки функціонування державних інституцій в умовах воєнного стану зробили дослідження В. Баштанника, К. Гавриленка, О. Кучеровського, В. Черниша [1-5], які запропонували новітні підходи до трансформації системи державного управління в кризових умовах. Аналіз наукового доробку свідчить про активний розвиток досліджень у сфері цифрової трансформації державного управління, проте недостатньо розкритими залишаються питання концептуалізації комплексної моделі державотворення в умовах воєнного стану. Окремого наукового осмислення потребують механізми забезпечення інституційної стійкості та адаптивності державного управління в умовах множинних загроз та викликів цифрової епохи, що підтверджується працями вітчизняних та закордонних дослідників останніх років.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проведений аналіз наукової проблеми цифровізації в публічному управлінні показав, що відсутня інтегрована концепція державотворення України, яка б одночасно враховувала умови воєнного стану, виклики цифрової епохи та необхідність забезпечення національної стійкості. Так само недостатньо досліджено взаємозв'язок між правовими механізмами функціонування державних інституцій у правовому режимі воєнного стану та їхньою адаптивністю до нових цифрових трансформацій.

Потребує подальшого теоретичного осмислення механізм інституційної стійкості державних органів в екстремальних умовах та їх здатність забезпечувати безперервність управління. Невирішеним залишається питання оптимального поєднання традиційних демократичних принципів із правовими обмеженнями, що

виникають у рамках воєнного стану, без шкоди для прав і свобод громадян. Слабко розроблені механізми взаємодії між державними структурами, місцевим самоврядуванням та громадянським суспільством в умовах одночасної протидії зовнішнім і внутрішнім загрозам. Питання забезпечення цифрової резильєнтності (здатності до відновлення систем) державних інституцій у контексті постійних кібератак і інформаційних загроз залишається відкритим.

Зокрема, механізми координації між цивільним сектором і військовими структурами недостатньо досліджені в сучасних реаліях цифрових і безпекових викликів, й невирішеним є питання формування стійкої системи національної безпеки, яка б враховувала характеристики гібридної війни, економічну дестабілізацію та потребу в ефективному управлінні ресурсами. Залишається відкритим питання розробки єдиного теоретико-методологічного підходу до дослідження державотворчих процесів у режимі правового воєнного стану, з урахуванням проблемного підходу та українських реалій.

Метою статті є розробка концептуальних засад національної моделі державотворчих процесів в Україні в умовах правового режиму воєнного стану, заснованої на проблемному підході, яка враховуватиме сучасні виклики цифрової трансформації, забезпечення національної стійкості, інституційної спроможності державних органів, а також ефективного реагування на внутрішні та зовнішні загрози.

Основний зміст. Державотворчі процеси в Україні є предметом постійної уваги науковців, політиків та громадськості, особливо в умовах правового режиму воєнного стану. Сучасні реалії демонструють безпрецедентний рівень викликів для української державності, серед яких центральне місце займають децентралізація, зовнішня військова агресія, внутрішня соціально-економічна нестабільність, а також впливи глобальної цифровізації. У таких умовах постає необхідність системного переосмислення державотворчих процесів із метою розробки інтегрованої національної моделі, яка б базувалася на принципах стійкості, демократичності та готовності ефективно долати сучасні виклики. В. Баштанник та В. Черниш правомірно наголошують на проблемності децентралізації в умовах збройної агресії, що триває з 2014 р. [1-2], нерозвиненості правового поля реформи децентралізації, особливих викликах для децентралізації.

В умовах правового режиму воєнного стану держава змушена застосовувати особливі механізми управління, які потребують адаптації до мінливих обставин і забезпечення безперервності функціонування інституцій. Проблемний підхід до аналізу та концептуалізації державотворення стає ключовим інструментом для виявлення критичних точок і систематизації завдань, які постають перед державною системою. Цей підхід дозволяє визначити не лише очевидні зовнішні загрози, такі як агресія з боку РФ, але й внутрішні суперечності, серед яких – недостатність координації між державними інституціями, прогалини в нормативно-правовому забезпеченні, слабка цифрова резильєнтність та недостатній рівень довіри до публічної влади.

Історичний досвід свідчить, що процес державотворення в Україні завжди відзначався певною фрагментованістю, спричиненою як геополітичними факторами, так і комплексністю внутрішніх викликів [3-4]. Проте сучасний воєнний контекст додав нових параметрів до цього процесу. З одного боку, держава змушена фокусуватися на питаннях національної безпеки та оборони, мобілізуючи ресурси як у цивільному, так і військовому секторі. З іншого боку, виникає потреба у збереженні демократичних принципів управління, що є важливим чинником подальшого суспільного розвитку та інтеграції в європейський простір. Такий дуалізм цілей потребує розробки збалансованого підходу, здатного врахувати як нагальні потреби, так і довгострокові перспективи національного розвитку.

Одним із ключових аспектів сучасного державотворення є цифрова трансформація публічного управління. Цифровізація державних послуг та управління прискорилося з початком військових дій, адже виникла нагальна потреба в оперативних, безпечних та доступних для громадян сервісах. Це, у свою чергу, висвітлило проблеми цифрової резильєнтності державних структур, нерівномірності доступу до цифрових ресурсів у регіонах, а також ризики, що супроводжують активну цифровізацію, зокрема зростання кібератак і поширення дезінформації. У зв'язку з цим концепція національної моделі державотворення повинна включати механізми забезпечення кібербезпеки, що є передумовою стійкого функціонування держави в умовах гібридної війни.

Важливим компонентом моделі державотворення, на думку В. Баштанника, М. Кудрявцевої,

є ефективність правових механізмів [3:4], які регулюють функціонування державних інституцій у режимі воєнного стану. Це включає адаптацію законодавства до умов надзвичайного періоду, збереження прав і свобод громадян із урахуванням обмежень воєнного часу, а також створення чіткої і прозорої системи взаємодії між гілками влади. Значення набуває також питання децентралізації, яке в умовах воєнного стану потребує переосмислення. З одного боку, принцип децентралізації залишається одним із базових для демократичного розвитку країни, з іншого – виникає потреба в централізованих діях для ефективного реагування на безпекові виклики, особливо у фронтових і прифронтових регіонах.

Особливу увагу слід приділити механізмам координації між державними структурами, місцевими органами влади та громадянським суспільством, на що звертають увагу К. Гавриленко, О. Кучеровський [5-6]. В умовах воєнного стану практична реалізація такої співпраці дозволяє ефективніше акумулювати ресурси, підтримувати моральний дух суспільства і залучати його до вирішення гострих проблем, таких як забезпечення гуманітарної допомоги, підтримка постраждалих регіонів чи участь у територіальній обороні. Водночас це вимагає створення нових, більш гнучких і адаптивних механізмів взаємодії, які враховували б не тільки кризовий стан, але й потенціал громад для подальшого відновлення і розвитку.

Таким чином, сучасний правовий режим воєнного стану підкреслює нерозривний зв'язок між забезпеченням національної безпеки та розвитком стійких демократичних інституцій [9]. Проблемний підхід до концептуалізації національної моделі державотворення дозволяє не тільки аналізувати сучасні виклики, але й усвідомити стратегічну важливість довгострокового планування в умовах кризи. Збалансоване поєднання демократичних принципів, цифрової інноваційності та безпекових механізмів повинно стати основою нової моделі українського державотворення, яка забезпечить її стійкість і конкурентоспроможність на міжнародній арені.

Концептуалізація національної моделі державотворчих процесів в Україні на основі проблемного підходу набуває особливого значення в умовах правового режиму воєнного стану та активної цифрової трансформації суспільства [7;8]. Сучасні виклики, пов'язані з повномасштабною військовою агресією, вимагають

переосмислення традиційних підходів до розбудови державних інституцій та механізмів управління. Теоретико-методологічне підґрунтя дослідження базується на синтезі системного, інституційного та проблемного підходів, що дозволяє комплексно розглянути процеси державотворення в умовах множинних загроз. Особливості функціонування державних інституцій в умовах воєнного стану характеризуються необхідністю одночасного забезпечення оборони держави, підтримки критичної інфраструктури та збереження демократичних засад розвитку суспільства.

Цифрова трансформація державного управління виступає каталізатором інституційних змін та вимагає впровадження інноваційних механізмів взаємодії між державою та суспільством. Проблемний підхід дозволяє систематизувати ключові виклики сучасного державотворення та розробити ефективні механізми їх подолання.

Аналіз сучасного стану державотворчих процесів в Україні свідчить про наявність системних проблем, пов'язаних із забезпеченням інституційної стійкості та ефективності державного управління. Особливої гостроти набувають питання цифрової резильєнтності державних структур, захисту критичної інфраструктури та забезпечення кібербезпеки. Важливим аспектом є адаптація механізмів взаємодії між центральними та місцевими органами влади до умов воєнного стану. Запропонована концептуальна модель державотворення базується на принципах національної стійкості, цифрової трансформації та забезпечення безпеки. Ключовими елементами моделі виступають: механізми інституційної адаптивності, системи цифрового управління, інструменти забезпечення національної безпеки та координації цивільно-військового співробітництва. Особлива увага приділяється розвитку механізмів електронної демократії та цифрових послуг в умовах воєнного стану. Практична реалізація запропонованої моделі передбачає впровадження комплексу заходів на різних рівнях державного управління. На стратегічному рівні необхідним є формування єдиної політики цифрової трансформації з урахуванням безпекових викликів. Тактичний рівень включає розвиток інструментів електронного урядування та механізмів міжвідомчої взаємодії. Операційний рівень зосереджується на впровадженні конкретних цифрових рішень та забезпеченні їх безпеки.

Важливим аспектом реалізації моделі є забезпечення безперервності державного управління в умовах правового режиму воєнного стану. Це вимагає створення резервних систем управління, розвитку механізмів кризового менеджменту та підвищення кваліфікації державних службовців. Особлива увага приділяється питанням захисту інформаційних систем та даних, а також забезпеченню стійкості критичної інфраструктури [7]. Проблемний підхід дозволяє виявити ключові напрями вдосконалення державотворчих процесів, серед яких: розвиток цифрових компетенцій, впровадження інноваційних технологій управління, забезпечення кібербезпеки та розвиток механізмів електронної демократії. Важливим є створення ефективної системи моніторингу та оцінки результативності впроваджуваних змін.

Особливого значення набуває розвиток механізмів взаємодії з громадянським суспільством та міжнародними партнерами. Це передбачає створення платформ для діалогу, розвиток механізмів громадського контролю та залучення експертного середовища до процесів державотворення. Міжнародна співпраця дозволяє використовувати кращі практики та отримувати підтримку у впровадженні інновацій.

Реалізація запропонованої моделі вимагає значних ресурсів та координації зусиль різних споживачів публічних послуг. Важливим є забезпечення балансу між швидкістю впровадження змін та їх якістю, між безпековими вимогами та зручністю для користувачів. Особлива увага має приділятися питанням захисту персональних даних та забезпечення прав і свобод громадян в умовах цифрової трансформації та воєнного стану.

Висновки. Проведене дослідження дозволило розробити концептуальні засади національної моделі державотворчих процесів в Україні, що враховує специфіку функціонування державних інституцій в умовах правового режиму воєнного стану та цифрової трансформації суспільства. Застосування проблемного підходу забезпечило системне розуміння викликів сучасного державотворення та дозволило запропонувати комплексні механізми їх подолання, зокрема в частині забезпечення інституційної стійкості та цифрової резильєнтності державних структур. Визначено, що ефективна модель державотворення має базуватися на принципах національної стійкості, цифрової трансформації та забезпечення безпеки, з особливим акцентом на розвиток механізмів елек-

тронної демократії та цифрових послуг в умовах воєнного стану. Обґрунтовано необхідність впровадження комплексу заходів на різних рівнях державного управління, що передбачає формування єдиної політики цифрової трансформації з урахуванням безпекових викликів та розвиток інструментів електронного урядування. Доведено важливість забезпечення безперервності державного управління через створення резервних систем управління та розвиток механізмів кризового менеджменту. Перспективи подальших досліджень пов'язані з поглибленим вивченням механізмів адаптації державних інституцій до функціонування в умовах множинних загроз, розробкою методології оцінки ефективності цифрової трансформації державного управління в умовах воєнного стану. Актуальним напрямом майбутніх досліджень є розробка методологічних засад оцінки резильєнтності державних інституцій та їх здатності до швидкого відновлення після кризових ситуацій. Важливим аспектом подальших наукових розвідок має стати дослідження механізмів синергії між державними структурами, громадянським суспільством та міжнародними партнерами в контексті забезпечення національної стійкості. Окремого наукового осмислення потребує розробка інноваційних підходів до забезпечення кібербезпеки державних інформаційних систем та захисту критичної інфраструктури в умовах постійних загроз та викликів цифрової епохи.

Список використаної літератури:

1. Черниш В. Сучасна трансформація системи публічного управління в умовах конституційних змін: теоретико-методологічні засади. Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права. 2021. №4. 2022. С. 210-213.
2. Черниш В., Баштанник В. Публічне управління в умовах інституціональних альтерацій в системі державної влади: теоретико-методологічні засади. Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права. 2022. №. 5. С. 7-13.
3. Кудрявцева М.В., Баштанник В.В. Особливості організації діяльності органів державної влади в умовах реформи децентралізації. *Slovak international scientific journal*. 2020. № 45. Vol. 3. С. 53 – 57.
4. Кудрявцева М., Баштанник В. Реформа децентралізації як сучасний концепт державотворення. *Державне управління та місцеве самоврядування*: зб. наук. пр. 2020. Вип. 2 (42). С. 17–24.
5. Гавриленко К., Юхно І., Баштанник В. Формування адміністративного простору реалізації

- публічноуправлінської діяльності в умовах конституційних змін в Україні *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. №2. С.7-12. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. № 3. С. 9-12. (Index Copernicus). DOI: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2022.2.1>
6. Shevchenko N., Kiyda L., Voronova T., Gavrilenko K., Kucherovsky A., Khomich Y. Public administration in the field of state security: development, problems and prospects for improvement. *Ad Alta. Journal of interdisciplinary research*, 2021. 11(2-XX), p.89-94. URL: <https://www.magnanimitas.cz/11-02-xx>. (Web of Science).
 7. Белікова М. Цифровізація публічного адміністрування в умовах воєнного стану. *Наукові інновації та передові технології*. 2022. № 8(10). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-8\(10\)-381-392](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-8(10)-381-392) (дата звернення: 20.11.2024).
 8. Цифровізація як інструмент побудови інноваційної стратегії розвитку бізнесу країн ЄС в умовах адаптації до кризових тенденцій міжнародної економіки / В. Ю. Стрілець та ін. *Scientific bulletin of PUET: economic sciences*. 2024. № 3(113). URL: <https://doi.org/10.37734/2409-6873-2024-3-11> (дата звернення: 20.11.2024).
 9. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII : станом на 27 лип. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 20.11.2024).

Kravtsov O. V. Conceptualization of the national model of state-building processes in Ukraine based on a problem approach

The article examines the conceptualization of the national model of state-building processes in Ukraine based on a problem approach. The study focuses on key challenges and contradictions that arise during the formation of modern Ukrainian statehood. An analysis of historical, socio-cultural, political and economic factors that influence the processes of state-building is conducted. Particular attention is paid to the problem-analytical approach as a tool for systematizing existing challenges and finding optimal ways to overcome them.

The purpose of the study is to develop a holistic concept for the formation of a national model of state-building in Ukraine based on a problem approach, which involves identifying, systematizing and searching for ways to solve key problems of state-building. The methodological basis of the study is an interdisciplinary approach that combines the methods of political science, public administration, constitutional law and sociology.

It has been established that the multifaceted nature of state-building processes in Ukraine, due to both the historically complex geopolitical situation and internal socio-political contradictions, requires the formation of a holistic and adaptive model capable of ensuring the sustainable functioning of the state. The use of a problem-based approach allows us to see not only specific shortcomings, but also to identify systemic conflicts that arise in the interaction of the administrative, legal, economic and humanitarian components of public administration. This model is based on the experience of reforming key state institutions in Ukraine in the post-Soviet period, successful international experience and taking into account unique national circumstances. The article analyzes the main risks, such as imperfect regulatory framework, weak institutional capacity, regional disparities and social conflicts. The need to form such a model that would meet both current challenges and global trends in democratic development and integration into the European community is proven.

Special attention is paid to the issues of national sovereignty, civic identity and increasing the level of trust between the state and society. Recommendations are proposed for adapting existing state-building mechanisms aimed at ensuring the effective functioning of the state in conditions of global turbulence and domestic political changes.

Key words: *state-building, national model, problem approach, institutionalization, political transformation, democratization, national security, public administration.*